

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Іоніна Євгена Євгеновича
на дисертацію Підхомного О.М.
“Фінансова безпека України: методологія аналізу та стратегічні орієнтири”,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Уважне й детальне ознайомлення з дисертацією Підхомного О.М. дає змогу сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, особливостей, логічної структури, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки дисертаційної роботи, головні результати якої подані до захисту.

Актуальність теми дослідження

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю досягнення українським суспільством певного мінімально необхідного рівня національної, зокрема, фінансової безпеки незалежно від подальшого вибору пріоритетних завдань економічного розвитку, які можуть відображати різні погляди як на інтенсивність, так і масштабність перетворень у соціально-економічному просторі. Одним із базових чинників збереження суверенітету нашої держави й обмеження глибини можливих економічних криз в Україні є поширення серед населення елементів культури фінансових відносин, які забезпечують конструктивний і кооперативний характер поведінки економічних суб’єктів.

Надзвичайно важливо оцінити можливості наявного інструментарію наукового пізнання у сфері досліджень як внутрішнього, так і зовнішнього потенціалу фінансових конфліктів, пошуку шляхів їх ефективного розв’язання. У разі виявлення недоліків цього інструментарію з погляду готовності економічної науки до актуальних викликів у сфері формування фінансової безпеки, необхідно щоразу якнайшвидше адаптувати наукову методологію до вирішення актуальних

проблем фінансової безпеки України. Дисертаційна робота Підхомного О.М. містить ґрутовний аналіз методології сучасної науки в контексті проблеми фінансової безпеки та оригінальні пропозиції автора щодо збагачення наукового інструментарію засобами ефективного аналізу й прогнозування низки процесів і явищ, що загрожують інтересам українського народу в фінансовій сфері.

Опонована робота, значною мірою, заповнює ідейні прогалини, що утворилися в сфері осмислення проблем фінансової безпеки держави та суб'єктів господарювання, є системним дослідженням актуальної науково-методологічної проблеми. Дисертаційна робота Підхомного Олега Михайловича актуальнна як за задумом, так і за переліком поставлених завдань. У ній автор досягає мети науково-теоретичного обґрунтування, оцінки та удосконалення управління фінансовою безпекою України в умовах сьогодення.

Рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Для досягнення поставленої мети автором проведене докладне вивчення, аналіз та узагальнення значного обсягу вітчизняних та зарубіжних наукових джерел з проблематики фінансової безпеки. Список використаних джерел містить 299 джерел. Це, у свою чергу, дало змогу Підхомному О.М. визначити дискусійні й недостатньо опрацьовані аспекти обраної теми і знайти новий напрям для власного дослідження. Як наслідок – чітко сформульовані мета, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи. Висновки за розділами дисертації логічно позв'язують концептуальні положення підходів до оцінки й удосконалення управління фінансовою безпекою України.

Розробки автора ґрунтуються на теоретичному фундаменті економічної науки, зокрема, таких її складових як еволюційна інституційна теорія, поведінкова економіка, економіко-математичне моделювання тощо, базуються на широкому використанні загальнонаукових методів пізнання: системного аналізу,

статистичного, табличного та графічного аналізу, різновидів економіко-математичного моделювання тощо. Дисертант широко використовує та коректно оцінює опубліковані праці вітчизняних і закордонних вчених, а також офіційний і проблемно-дискусійний матеріал з проблем нелегальних фінансових відносин, функціонування офшорних зон, державного боргу, кредитної безпеки суб'єктів господарювання, їх поведінки в умовах ризику, розвитку сучасних інформаційних технологій у фінансовій сфері тощо.

У дисертаційній роботі логічно розкрито поставлені завдання дослідження, що свідчить про досягнення обраної мети й завершеність опрацювання проблеми теоретичного та науково-практичного обґрунтування шляхів підвищення якості рішень у сфері управління фінансовою безпекою України в умовах глобалізаційних процесів.

Зміст дисертації є достатньо обґрунтованим та достовірним за своїми науковими положеннями, висновками та рекомендаціями. Останні базуються на сучасних досягненнях економічної теорії та її методології, узагальненні та глибокому системному аналізі явищ і процесів, які існують впродовж порівняно тривалого періоду часу в національній економіці, сучасних методах наукового пошуку та обґрунтування нових рішень; власних науково-аналітичних розробках автора. Основні результати наукових досліджень, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є складовою науково-дослідної роботи кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету ім. Івана Франка за напрямом: “Фінансові стратегії розвитку економіки України” (реєстраційний номер 0112 U 004029) й кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України “Сучасні напрями та механізми модернізації фінансової системи України” (реєстраційний номер 0115 U 002173).

Таким чином, наукові положення, висновки і рекомендації, запропоновані в дисертаційній роботі, мають високий ступінь наукової обґрунтованості.

Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій

У дисертації викладено сукупність теоретико-методичних положень, висновків і рекомендацій, які мають наукову новизну і свідчать про особистий внесок автора у розвиток теорії та практики управління фінансовою безпекою України. З-поміж основних наукових результатів, які становлять особистий внесок дисертанта, можна виділити такі:

- розширено погляди на зміст фінансової безпеки шляхом поглиблення інтеграції конфліктологічного підходу в дослідження відповідної проблематики, а саме: запропоновано розглядати фінансову безпеку як узагальнену характеристику можливих наслідків конфлікту інтересів учасників фінансових угод, яка обернено залежить від гостроти конфлікту та величини можливої шкоди від його розгортання;
- обґрунтовано використання поняття “трансакційні фінансові втрати” як мірила прояву загроз фінансовій безпеці економічних суб’єктів; згідно поглядів автора, трансакційні фінансові втрати – це втрати у процесі фінансових відносин, які полягають у зменшенні власних фінансових ресурсів певної ділової одиниці або ж у зростанні її боргів; на відміну від трансакційних витрат, яким присвячена значна увага науковців, такі втрати не мають позитивного економічного ефекту; також втрати не тотожні збиткам, які можуть бути перевищеннем витрат над доходами;
- систематизовано класифікацію чинників фінансової безпеки за такими ознаками: за сферою дії: зовнішні і внутрішні; за характеристиками суб’єкта: мотиви і можливості; за ресурсною невідповідністю: дефіцит і надлишок ресурсів; за стабільністю існування: системні (стратегічні) і ситуативні (тактичні); за рівнем поширення: одиничні і масові; за масштабами дії: національні і міжнародні; за елементами фінансової системи: учасники фінансових відносин, фінансові методи,

фінансові важелі, фінансові норми, фінансові повідомлення, технічні та програмні засоби фінансової діяльності; за відображенням форм конфліктів у законодавстві: відображені і невідображені; за критичністю впливу: критичні й некритичні; за зв'язком з іншими факторами: автономні, комбіновані, синергетичні; за актуальністю: актуальні і потенційні; відповідна систематизація підвищує ефективність роботи із виявлення загроз фінансовій безпеці та чинників їх нейтралізації;

- розкрито принцип критичної ланки, згідно якого критична ланка – це елемент або характеристика системи, що, залежно від обставин, може суттєво вплинути на рівень її безпеки (kritична ланка у різних ситуаціях може виявитись слабою чи сильною; слаба ланка – це внутрішнє джерело загроз, яке присутнє в самій системі, тоді як сильна ланка виступає чинником нівелювання впливу як зовнішніх, так і внутрішніх загроз);
- у руслі конкретизації принципу критичної ланки відповідно до проблем фінансової безпеки України сформульовано людиноцентричний інституційний принцип, згідно якого фінансова безпека країни визначається переважно поширенням певних моделей поведінки людей, а не регуляторними, зокрема, фінансовими інститутами державного рівня; відповідно, людина розглядається як головний суб’єкт формування фінансової безпеки нашої країни;
- запропоновано модель взаємозв’язків корупції, безробіття, компетентності економічних суб’єктів у сфері розподілу благ, продуктивності праці індивідів у секторі виробництва, яка допомагає аналізувати і прогнозувати відповідні явища з урахуванням складності й нелінійності їх взаємозв’язків у контексті загальної ділової активності в економічній системі та загроз соціальних потрясінь; модель висвітлює нові погляди на важливі фінансові чинники безробіття, до яких віднесено корупцію;
- побудовано модель функціонування фінансової піраміди, яка, на відміну від існуючих, дає змогу розділити час її існування на дискретні періоди та шляхом

ітерацій на основі запропонованої системи формул, у якій використовується показник атакуючого потенціалу фінансової піраміди, розраховувати динаміку низки взаємопов'язаних показників: заощадження, обсяг ресурсів фінансової піраміди, дохід її організаторів тощо;

- уdosконалено модель ухвалення рішення суб'єктом нелегального підприємництва щодо розподілу коштів між легальним і нелегальним секторами економіки, в якій враховано сподівані дохідності легальних і нелегальних операцій, ймовірність виявлення нелегалізованих активів та операцій з їх відмивання, обсяги легальних і нелегальних активів певної особи та суми санкцій з боку держави;
- розвинуто концептуальні засади ризик-орієнтованого підходу у сфері виявлення сумнівних фінансових операцій, а саме систематизовано опорні критерії їх класифікації: за суб'єктом господарювання, що використовується, за видом активів, за особливостями оформлення фінансових документів, з погляду повноти інформації, за особою платника і вигодоотримувача, за видом законної операції, під яку маскується незаконна, за зв'язком операції з територією, за часом, за особливостями зафікованих цін, за відповідністю звичайним способам проведення операцій, за характером фінансових результатів операції, за відображенням у нормативно-правовій базі, за участю представників або посередників, за способом оформлення права володіння, користування чи розпорядження, за пов'язаністю учасників операції, за рівнем виконання угоди, за узгодженістю інформації про операцію з різних джерел.

Наукові положення, висновки і пропозиції, викладені в дисертації, є належним чином обґрунтованими та достовірними. Достовірність результатів дослідження підтверджують високий рівень теоретичного обґрунтування, а також їхнього впровадження у практику та навчальний процес, апробація на численних науково-практичних конференціях, опубліковані праці у фахових та інших наукових виданнях.

Теоретична і практична значущість результатів дослідження

Вагоме місце в роботі займає поглиблене проникнення в сутнісні характеристики фінансової безпеки, подане автором в грунтовному аналізі широкого кола поглядів, наукової полеміки з відомими вітчизняними і закордонними авторами. В результаті такої полеміки дисертант, аналізуючи різноманітні погляди щодо трактування сутності безпеки загалом і фінансової безпеки зокрема, як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, виробив власний підхід до визначення таких економічних дефініцій як “фінансова безпека”, “загроза фінансовій безпеці”, “фінансовий конфлікт”, “трансакційні фінансові втрати”, “управління фінансовою безпекою” та запропонував формулювання поняття “критична ланка” й відповідний методологічний принцип аналізу фінансової безпеки економічних суб’єктів. Важливими з наукового погляду є також обґрунтовані дисертантом з гносеологічних позицій порівняння термінів “ризик”, “загроза”, “небезпека”, що дало автору змогу розмежування ці економічні поняття.

На наш погляд, вказані уточнення понять й розроблення принципу критичної ланки є науково корисними і певною мірою розвивають знання з природи фінансової безпеки економічних суб’єктів, а також збагачують науку новими сучасними уявленнями щодо ролі і значення конфліктів, сильних і слабих ланок фінансових систем, синергетичних ефектів їх функціонування у забезпеченні безпеки національної економіки України.

Заслуговує особливої уваги узагальнення ознак класифікації чинників фінансової безпеки. “Чинник фінансової безпеки” ширше поняття, ніж “загроза фінансовій безпеці”. Також автор вказує, що певний елемент фінансової системи за різних обставин може бути як загрозою фінансовій безпеці, так і чинником підвищення її рівня для певних осіб. Такий підхід дав автору змогу глибше

проникнути у природу функцій різних елементів фінансової системи, а також досліджувати фінансову системи в контексті проблем безпеки з поглядів статики і динаміки. Таким чином, теоретико-методологічна складова роботи виконана автором дисертації науково коректно, логічно, професійно з внесенням відповідних уточнень в понятійний апарат.

Цікавим і змістовним у науковому сенсі є вдалий вибір еволюційного інституційного підходу до управління фінансовою безпекою України, що дало автору змогу розкрити роль суспільних інститутів, інформації та прогнозування у формуванні фінансової безпеки держави й суб'єктів господарювання.

Наукові положення і результати дослідження є достовірними та обґрунтованими, що підтверджується використанням статистичної інформації та економіко-математичного моделювання впливу чинників фінансової безпеки держави й суб'єктів господарювання. Теоретичні положення та практичні рекомендації базуються на узагальненні фундаментальних досліджень вітчизняних і закордонних фахівців, широті джерел використаної інформації, досконалості методів її обробки. Дисертантом проаналізовано значний обсяг літературних джерел, опрацьовано й систематизовано фактичний матеріал.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковані в наукових працях та висвітлені в авторефераті. Новизна і практичне значення дисертації Підхомного О.М. підтверджуються результатами її апробації, яка підверджена відповідними офіційними документами, що містяться в дисертації і записами в авторефераті.

Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях

За темою дисертації у відкритому друці опубліковано 51 наукову працю, серед яких дві індивідуальні монографії загальним обсягом 39,5 д.а., одна монографія у співавторстві (особисто автору належить 3,5 д.а.), два навчальних посібники і підручник у співавторстві (особисто автору належить 7,7 д.а.), 32 статті у наукових фахових виданнях України та інших держав (14,64 д.а., особисто автору належить 9,65 д.а.), 13 тез доповідей на конференціях (2 д.а., особисто автору належить 1,75 д.а.). Автореферат написаний згідно з вимогами і повною мірою відображає зміст та головні здобутки автора, у науковому стилі, літературною державною мовою. Зміст автореферату та опублікованих наукових праць повною мірою відображає основні положення та висновки дисертації.

Дискусійні положення та недоліки дисертації

Оцінюючи роботу загалом позитивно, варто відзначити наявні в ній спірні положення та деякі недоліки.

1. Автор пропонує методологічний принцип критичної ланки для аналізу чинників фінансової безпеки економічних суб'єктів. Приділивши значну увагу вказаному принципу й висвітленню прикладів його можливого застосування, дисертант не здійснює системної оцінки загальної сукупності методологічних принципів дослідження проблем фінансової безпеки, які мають місце у працях відомих науковців.

2. Дисертант справедливо визначив співвідношення між кооперацією та конфліктом, але основну увагу зосередив на розгляді останнього, не запропонувавши використання кооперації як засобу запобігання конфлікту. При цьому, пропонуючи власне визначення фінансового конфлікту, автор дисертації не

пояснюює свою позицію щодо сутності конфлікту загалом, здійснюючи лише огляд тлумачень цього поняття різними вченими-економістами. Також варто було б чіткіше висвітлити значення терміну “конфліктний потенціал”.

3. У роботі автор недостатньо уваги приділяє зв'язку між фінансовою безпекою економічних суб'єктів та держави, де визначальним є фінансовий стан та економічні інтереси з огляду наявних ресурсів розвитку. Якість роботи значно б виграла від розкриття теоретичних підходів до обґрунтування обсягів ресурсного забезпечення бюджетів держави й місцевих органів влади, а також принципів аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання в контексті управління їх безпекою. Важливим доповненням до змісту роботи могла б стати оцінка впливу інфляції та девальвації національної грошової одиниці на рівень фінансових ресурсів економічних суб'єктів.

4. Дисертант приділяє значну увагу впливу чинників глобалізації на фінансову безпеку України, висвітлюючи проблеми офшоризації, світової валютної системи, неформальних систем переказу вартості тощо. Разом з тим, в роботі не приділено достатньо уваги оцінці присутності іноземного капіталу у вітчизняній економіці, зокрема, у банківській системі України.

5. У підрозділі 4.3 дисертації здобувач розглядає низку проблем функціонування сучасних інформаційних технологій з позицій фінансової безпеки України. Значний обсяг відповідного матеріалу стосується зарубіжного досвіду та глобальних явищ. Водночас відсутня узагальнена оцінка впливу розглянутих автором чинників на фінансову безпеку України в умовах сьогодення.

Проте, вказані недоліки не знижують загалом позитивної оцінки теоретичної і практичної значущості опонованої дисертаційної роботи. Дисертант продемонстрував глибоке розуміння та сприйняття актуальності досліджуваної проблематики. Дисертаційна робота Підхомного Олега Михайловича є кваліфікованою завершеною науковою працею, виконаною автором особисто, характеризується єдністю і логікою викладення, містить науково обґрунтовані

теоретичні результати і методичні положення, які є суттєвими для подальшого управління фінансовою безпекою України як важливої практичної проблеми розвитку національної економіки. Вони мають безперечно теоретико-методологічну та практичну значущість для розроблення антикризових заходів держави й суб'єктів господарювання.

Загальний висновок

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, в достатній мірі обґрунтовані і достовірні, оскільки базуються на досягненнях економічної теорії та її методології; глибокому системному аналізі явищ і процесів, які існують впродовж порівняно тривалого періоду часу в національній економіці та в діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання; сучасних методах наукового пошуку; власних науково-аналітичних напрацюваннях.

Для досягнення поставленої мети автором проведено докладне вивчення, аналіз та узагальнення значного обсягу вітчизняних та зарубіжних наукових джерел з проблематики інвестування та економічної оцінки діяльності фінансових установ. Це дало змогу Підхомному О.М. визначити дискусійні та недостатньо опрацьовані питання з обраної теми і знайти новий напрямок для власного дослідження. Як наслідок – чітко сформульовані мета, завдання, предмет та об'єкт дисертаційної роботи. Висновки за розділами дисертації логічно та загальні висновки за результатами проведеного дослідження зв'язують концептуальні положення підходів до оцінки й удосконалення управління фінансовою безпекою України.

Дисертаційна робота О.М. Підхомного на тему “Фінансова безпека України: методологія аналізу та стратегічні орієнтири” є цілісною, логічною, завершеною науковою працею, в якій автор запропонував вирішення важливої науково-прикладної проблеми – обґрунтував теоретико-методологічні основи та

стратегічні пріоритети формування фінансової безпеки національної економіки України. Дисертація підготовлена на актуальну тему, а її результати характеризуються науковою новизною і є достатньо обґрунтованими та достовірними. Зміст даного дослідження повністю відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Автореферат дисертації адекватно відображає зміст роботи, містить основні її положення. За структурою, змістом, обсягом, науковою новизною та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам пунктів 9, 11–14 “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, а її автор Підхомний Олег Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри обліку,
аналізу і аудиту
Донецького національного
університету (м. Вінниця),
доктор економічних наук, професор

Є.С. Іонін

